

TOGOTNIK

// Nik Milek

Na oblačno aprilsko sredo smo se s prijatelji odločili za krajši ptičarski izlet na njive v okolici Homca, kjer naj bi se zadrževala večja jata prib (Vanellus vanellus) in zlatih prosenk (Pluvialis apricaria). Ob prihodu smo postavili teleskop in od daleč skrbno prešteli ptice v jati. Kar naenkrat se je v vidnem polju teleskopa prikazal pobrežnik z belo obarvanim vratom. Togotnik! In to samec v dvoritvenem perju!

Samec togotnika z belim ovratnikom dvori na rastišču.

foto: Mike Langman (rspb-images.com)

Jata togotnikov med pomladansko selitvijo v Škocjanskem zatoku. Tretji in četrti osebki z desne imata značilno belino na vratu, ki je spomladi opazna na marsikateremu togotniku. Belina se včasih razteza po večjem delu spodnje strani telesa in glave.

foto: Bojan Škerjanc

Togotnik (*Calidris pugnax*) spada med pobrežnike. Čeprav ga nekateri viri uvrščajo v ločen rod *Philomachus*, so novejšje genetske raziskave pokazale, da spada med prodnike (*Calidris* spp.). Njegova bližnja sorodnika sta ostrorepi prodnik (*C. acuminata*) in ploskokljunec (*C. falcinellus*). V Sloveniji togotnika redno beležimo med jesensko in spomladansko selitvijo, ki ima izrazit višek v marcu in aprilu, čez zimo pa se pri nas pojavlja zgolj izjemoma. Gnezdi na mokrotnih travnikih in mokriščih severne Evrazije, od nižin Nizozemske pa vse do skrajnega severovzhoda Sibirije. Večinoma prezimuje v podsaharski Afriki ter na azijskih obalah Indijskega

oceana, nekaj prezimovališč pa je tudi v Evropi in na skrajnem jugu Avstralije. Togotnik je zelo socialna ptica, ki se rada združuje v večje ali manjše jate. To je najbolj izrazito med paritvenim obdobjem, a tudi med selitvijo in prezimovanjem, ko se številni osebki skupinsko prehranjujejo.

Gre za razmeroma velikega pobrežnika, pri čemer največji togotniki dosegajo tudi čez 30 cm dolžine. Velikostne razlike so med osebki lahko zelo očitne, tako med spoloma kot tudi znotraj njiju. Že v manjši jati lahko med največjo in najmanjšo ptico opazimo več vmesnih velikosti, pri čemer so samci večji od

samic. Med predparitveno golitvijo se samcem na vratu in glavi razvije dolgo in izrazito obarvano dvoritveno perje, ki po videzu rahlo spominja na ovratnike in nabornice bogatejših ljudi 16. in 17. stoletja.

BOJEVITA PTICA

Že vrstno ime *pugnax*, ki v prevodu pomeni bojevit, nam nekaj pove o naravi togotnika. Tudi slovenska beseda »togotnik« nima ravno prijaznega prizvoka, dobesedni prevodi tujih imen za to ptico pa vsebujejo npr. besedi »ovratnik« in »borec«. Vse to je povezano z videzom in vedenjem togotnikov med paritvenim obdobjem. Samci, ki imajo takrat na vratu izrazit ovratnik različnih barv in vzorcev, postanejo zelo agresivni. Dvorjenje poteka na skupinskih »rastiščih« ali plesiščih (ang. »lek«) velikosti približno enega kvadratnega metra, kar je sicer dokaj redek pojav med ptiči. Samci na rastiščih uprizarjajo različne rituale, ki vključujejo skakanje, mahanje in ploskanje s perutmi, pa tudi zaganjanje v tekmece.

ZANIMIVE PARITVENE STRATEGIJE

Hierarhija med samci je na rastiščih jasno urejena in jo je moč razbrati po telesni velikosti osebkov in obarvanosti ovratnikov. Teritorialni samci, ki aktivno dvorijo, sestavljajo veliko večino vseh samcev v populaciji. To so največji in najtežji osebki, ki imajo vratove obarvane v kombinacijah rjave in črne barve. Svojim rastiščem so zelo zvesti, saj jih branijo dokaj agresivno in se vse življenje za gnezdenje vračajo na isto mesto.

Drugi tip so satelitski samci, ki se jim vratovi obarvajo belo ali rjavkasto belo. So manjši od teritorialnih samcev, njihov delež pa je 15 %. Čeprav so lahko konkurenti v boju za samice, jih teritorialni samci ne podijo s svojih plesišč. Razlog za to je, da navzočnost samcev z različno obarvanimi ovratniki privablja večje število samic.

Tretji tip samcev pa je bil odkrit šele nedavno. Gre za 1 % populacije samcev, imenovanih »faeders«, ki v paritvenem obdobju ostanejo obarvani zelo podobno kot samice. Taki osebki se po velikosti uvrščajo med samce in samice, obenem pa ne dobijo tipičnega ovratnika in posebne dvoritvene obarvanosti. Njihova strategija je ta, da »ukradejo« in oplodijo samice, ki so prišle na ogled obarvanih teritorialnih samcev.

Pri posameznem samcu se skozi celo življenje izraža en tip obarvanosti in vedenja, ki se deduje po očetu. Zanimivo je, da se kot del dvorjenja na rastišču pogosto dogaja, da samci namesto samice naskočijo drugega samca. To počnejo tudi samci tipa »faeder«, ki s takim vedenjem razkrijejo svoj spol drugim samcem. »Prave« samice namreč nikoli ne naskakujejo samcev.

Vseeno pa imajo tudi samice svojo paritveno strategijo. Posebnost togotnikov je zelo visoka raven poliandrije – pojava, ko se ena samica pari z več samci, ti pa pri togotnikih lahko pripadajo vsem trem tipom. Posledično so lahko mladiči iz istega legla potomci različnih očetov in odrastejo v samce različnih tipov. Iz povprečnega legla štirih jajc, ki jih samica leže v plitko vdolbino na tleh, se tako lahko izvalijo vse štiri možne oblike togotnikov – samica in vsi trije tipi samcev.

Samci togotnika s temno obarvanimi ovratniki so na vrhu hierarhije rastišča in so najbolj bojeviti.

foto: iStock

Hierarhija med samci je na rastišču jasno urejena in jo je moč razbrati po telesni velikosti osebkov in obarvanosti ovratnikov.

VIRI:

- KELLER, V., HERRANDO, S., VORIŠEK, P., FRANCH, M., KIPSON, M., MILANESI, P., MARTI, D., ANTON, M., KLVANOVA, A., KALYAKIN, M. V., BAUER, H.-G., FOPPEN, R. P. B. (2020): European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change. – European Bird Census Council and Lynx Edicions, Barcelona.
- VERKHUIL, Y. I., JUKEMA, J., GILL, J. A., KARLIONOVA, N., MELTER, J., HOOIJMEIJER, J. C. E. W., PIERSMA, T. (2008): Non-breeding faeder Ruffs *Philomachus pugnax* associate according to sex, not morphology. – *Bird Study* 55 (3): 241–246.
- LANK, D. B. & SMITH, C. M. (1992): Females prefer larger leks: field experiments with Ruffs (*Philomachus pugnax*). – *Behavioral Ecology and Sociobiology* 30 (5): 323–329.